

בְּמַעְלֵי שְׁבָתָא – בערבי שבתות, שגם בזמנים אלו בני אדם טרודים.
 אֶבֶל חֵילוֹק יֵשׁ בֵּין יָמֵי נִיסָן וְתִשְׁרֵי לַעֲרֵבִי שְׁבָתוֹת, דְּמַנְיָן לְבִתֵּר
 יוֹמֵי נִיסָן – לשלוח לו בניסן שיבוא לדין לאחר חודש ניסן, וכן
 בְּיוֹמֵי תִשְׁרֵי לְבִתֵּר תִּשְׁרֵי – לשלוח לו בחודש תשרי שיבוא לדין
 לאחר חודש תשרי, קְבָעִין – קובעים לו אותו הזמן. ואילו מַמְעָלִי
 שְׁבָתָא לְבִתֵּר מַעְלֵי שְׁבָתָא – לשלוח לו בערב שבת שיבוא לדין
 לאחר השבת, לֹא קְבָעִין – אין קובעין לו זמן. מבארת הגמרא: מֵאֵי
 מַעְמָא אֵין מוֹדִיעִין בְּעֵרֵב שַׁבַּת שִׁנְעוּ מַלְבָּא לְשִׁמּוּעַ אֶת הַדְרָשָׁה
 דְּבַעֲבִדְתִּיהּ דְּשִׁבְתָּא מְרִיד – אדם טרוד בהכנותיו לשבת והוא עשוי
 לִשְׁכּוֹחַ שְׁהוּמִינוּהוּ כֻּלָּל לְדִין לֵאחֲרָה שְׁבָתָא.
 עוֹד מַעֲנִין זֶה: אִמְרַי רַב נַחֲמָן, לֹא יִהְיֶינָּה זְמָנָא לֹא לְבָנֵי כָּלָה בְּכָלָה
 – אלו הבאין לשמוע הדרשה בכל שבת, אין אומרים לו שיבוא
 לדין ליום שני, וְלֹא לְבָנֵי רִיגֵלָא בְּרִיגֵלָא – אלו הבאין לשמוע
 הדרשה שלשים יום לפני הרגל, אין אומרים לו שיבוא לדין באותו
 היום, לִפִּי שֵׁשׁ לָחוּשׁ שֶׁאֲנֵשִׁים יִמְנְעוּ מַלְבָּא לְשִׁמּוּעַ אֶת הַדְרָשָׁה
 מִפְּנֵי כָךְ. וְכֵן הָיָה נִדְוָה רַב נַחֲמָן, בִּי הוּא אֶתוֹ לְקַמְיָה דְּרַב נַחֲמָן –
 כשהיו באים תובעין לפניו בימי הדרשות להזמין בעלי דינים לדין,
 אִמְרַי לָהּ – היה אומר להם, וְכִי לְדִיכּוֹ בְּנוֹפְיָיִכוֹ – האם לצורך
 דינכם הקהלתי אותכם לכאן. מסיימת הגמרא: וְהָיִידָנָא – ובזמן
 הַזֶּה דְּאִיבָא רַמְיָא – שיש רמאים שבאים לעיר לצורך עסקיהם
 וכדי שלא יתבעו אותם לדין נכנסים הם גם לבית המדרש לשמוע
 הדרשה, תִּישְׁיָן – חוששים לרמאותם, וקובעין להם זמן אף בימים
 אלו, וְרַק לְבָנֵי אָדָם שִׁידוּעַ שַׁעֲרָא בִּיתָאֵם הוּא לְשִׁמּוּעַ הַדְרָשָׁה
 אֵין קוֹבְעִין לָהֶם זֶמֶן כְּדִי שֶׁלֹּא יִמְנְעוּ מַלְבּוֹא כֻּלָּל.
 שִׁנְיָהּ בַּמִּשְׁנָה, אִם הָיָה דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַחֲרֵי תִּיבִין לְשִׁלּוֹם: מִתְּנֵי לִיָּה
 – שנה ולימוד רבי לרבי שִׁמְעוֹן בְּרִיָּה פִּירֶשׁ מִשְׁנָה זו, לֹא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ
 בּוֹ אַחֲרֵי תִּיבִין מִשְׁנָה – אין כוונת המשנה אם הניח להם אביהם
 קרקעות דוקא, אֲלֵא אִפְּלִי הֵנִיחַ לָהֶם פֶּרֶה וְחוֹרֶשׁ בָּהּ, או חֲמוֹר
 וּמִחֲמַר אַחֲרָיו, והכל מעידים שהם של הנגול, תִּיבִין לְהַחְזִיר מִסְּפִי
 כְּבוֹד אֲבִיהֶן, שלא יזכירו כולם את אביהם לגנאי שזה הוא מה
 שגול.
 קְעִי מִיָּנִיָּה רַב בְּהֵנָּה מְרָב, מִסָּה וּמִסָּב עֲלֶיהָ או שוֹלְחָן וְאֹכֵל עֲלֶיהָ,
 מִזֵּה דִינוֹ, האם כיון שאין משתמשין בהם בחוץ כפרה וחמור אלא
 בתוך הבית, אין צריכין היורשים להחזירם כיון שאין בהם גנאי
 לאביהם, או שכיון שפעמים נכנסים אורחים לביתם ויכירו בהם,
 אף באלו יש גנאי לאביהם וחיבין להחזירם. אִמְרַי לֹא רַב לְרַב
 כְּהֵנָּה, כל זה נאמר (משלי ט ט) יִתֵּן לְהִכָּסֵּם יוֹחֶכֶם עוֹד, כלומר, יש
 לך ללמוד שמטה ושלחן דינם כפרה וחמור אף שרבי לא הזכירם
 בפירוש, וחיבים להחזירם.

משנה

המשנה מבארת דין קבלת מעות מאנשים המוחזקים בגולנים:
 אמרו חכמים שאין פוֹרְטִין – אסור להחליף מטבעות גדולות בכדי
 לקבל פרוטות, לֹא מִתִּיבַת הַמּוֹכְסִין – ממקום שמניחים שם גובי
 המכס את המעות שגובים, וְכֵן לֹא מִכֵּיס שֶׁל נַכְאִין – מקום
 שמניחים גבאי המלך מעות שגובים עבור כלל המיסים המוטלים
 על בני המדינה, מפני שודאי הוא שלוקחים הם גם מעות שלא
 כדין. וְאִף אֵין נוֹשְׁלִין מִסָּה צִדְקָה, וכל זה שאסור הוא רק בלוקח
 מעות מהתיבה והכיס המיוחדים להניח בהם המעות שגובים, אֶבֶל
 נוֹשֵׁל הוּא מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ – ממעות אחרים שיש לו בביתו, או אפילו
 מִן הַשּׁוּק כל שאינו נוטל מן התיבה שמניח בה המעות שגובה.

גמרא

תָּנָא – שנינו בתוספתא (פ"י הכ"ב), אף שאסור לפרוט ולקבל
 צדקה מתיבת המכס, אֶבֶל אם צריך לשלם למכס חצי דינר ואין
 לו אלא דינר, הרי הוא נוֹתֵן לוֹ את הַדִּינָר, וְנוֹתֵן לוֹ הַמוֹכֵס אֶת
 הַשָּׂרָר – את העודף, ומותר לו לטול ממנו מפני שהוא כמציל
 מידו, ואינו צריך להפסיד ממנו בשביל כך.

אֶבֶל אִיתִיהּ בְּתָמָא – אם הוא נמצא בעיר, לֹא – אין מזמנין על
 פיהו, ואין לנדותו אם לא בא לבית דין, דְּאִמְרִין – מפני שיש לומר,
 אִמְרַי לֹא אִמְרוּ לִיָּה – שמא אלו לא אמרו לו את דברי בית דין,
 דְּאִמְרִי – לפי שסבורים הם, כיון שנמצא הוא בעיר אֲשֶׁכְּחִינוּהוּ
 שְׁלִיחָא דְּבֵית דִּין וְאִמְרַי לִיָּה – ודאי פגשו שליח בית הדין בעצמו
 ואמר לו. וגם כשאינו בעיר לֹא אִמְרִין שִׁמְזַמְנִין עַל פִּי אִשָּׁה וּשְׁכָנִים
 אֶבֶל דְּלֹא חֲלִיף אֶבְרָא דְּבִי דִינָא – רק אם אותו אדם אינו עתיד
 כשיחזור לעיר, על פתח בית הדין, אֶבֶל חֲלִיף אֶבְרָא דְּבִי דִינָא –
 אם כשיחזור עוברת דרכו על יד פתח בית הדין, לֹא – אין לסמוך
 עליהם שאמרו לו, משום דְּאִמְרִי – סבורים הן לומר, אֲשֶׁכְּחִינוּהוּ בִּי
 דִינָא וְאִמְרִי לִיָּה – ודאי פגשו בו בית הדין כשיחזור ואמרו לו. וְאִף
 כשאינו בעיר ואינו חולף על פתח בית הדין, לֹא אִמְרִין שִׁמְזַמְנִין
 אותו על פיהו אֲלֵא דְּאִתִּי בְּיוֹמִיָּה – רק אם הוא רגיל לחזור בו ביום,
 אֶבֶל לֹא אִתִּי בְּיוֹמִיָּה – אם איננו עתיד לחזור באותו היום לֹא – אין
 לסמוך עליהם, אִימָא – משום שיש לנו לחוש שמא אֲשֶׁכְּחִינוּהוּ
 אֲשֶׁתִּילִי – שכחו שעליהם להודיע לו.

הגמרא מבארת מתי קורעין שטר פתיחא שנכתב על אדם שסירב
 לבית דין: אִמְרַי רַבָּא, הָיָא מֵאֵן דְּבִתְרִיב עֲלֶיהָ פְּתִיחָא – אדם אשר
 כתבו עליו שטר נידוי עַל דְּלֹא אִתִּי לְדִינָא – על כך שהזמין לבית
 דין ולא בא, עַד דְּאִתִּי לְדִינָא לֹא מְקַרְעִין לִיָּה – עד שיבוא לבית דין
 אין קורעין את שטר הנדוי, וְלֹא דִי שִׁיאֲמַר שְׁהוּא מִתְרַצָּה בַּבּוֹא.
 וכן אם כתבו שטר נידוי עַל דְּלֹא צִיִּית לְדִינָא – על אדם שסירב
 לקיים את פסק בית הדין, עַד דְּצִיִּית לֹא מְקַרְעִין לִיָּה – עד שיקיים
 את פסק הדין וישלם לפלוני את אשר חיבבוהו אין קורעין את
 השטר, וְלֹא דִי שִׁיאֲמַר אֲנִי מִתְרַצָּה לְשִׁלּוֹם. וְלֹא הָיָא – אך אין הדין
 כרבא לענין שטר נידוי על מי שלא ציית דינא, אלא כיוֹן דְּאִמְרַי
 צִיִּיתָנָא – משעה שאמר שהוא מקבל על עצמו את פסק הדין
 לשלם לפלוני קְרָעִין לִיָּה – מיד קורעין את שטר הנדוי. וחלוק
 הוא ממי שנידוהו מחמת שלא בא לבית דין, שכל זמן שאינו בא
 לבית דין וצופות הוא ולא ידי במה שאומר שיבוא, אבֵּל זה שאומר
 שישלם אפשר שאין לו עתה מעות ורוצה הוא לילך לטרוח אחר
 מעות.

הגמרא חוזרת לבאר פרטי הדין שאמר רבא לעיל (קיב): שכותבין
 'שטר פתיחא' רק לאחר שעברו 'שני חמישי ושני' ולא בא: אִמְרַי רַב
 חֲפְזָא, כשמוזמנים אדם לדין קוֹבְעִים לוֹ זְמָן שִׁיבּוֹא בְּיוֹם שֵׁנִי, ואם
 לא בא ביום שני קובעים לו לבא ביום חֲמִישִׁי באותו השבוע, ואם
 גם בו לא הגיע קובעים לו זמנו ביום שֵׁנִי בשבוע שלאחריו, וְזָמָן
 וְזָמָן בְּתֵר זְמָנָא – לאחר כל פעם שבא ממזנין אותו לפעם
 הבאה ולא שנותנין לו מתחילה כל אותן שלשה ימים, וְלִמְחַר
 בְּתִיבִין – כל יום שני ממתינין לו שמה יבוא, ולכך אין כותבין עליו
 שטר נידוי עד למחרת ביום שלישי.

מביאה הגמרא מעשה בענין זה: רַב אִפִּי אִיֶּלֶע – נודמן בִּי רַב
 בְּהֵנָּה – לבית הדין של רב כהנא, הָוָא הָיָא אִיתָא דְּאִזְמָנָה לְדִינָא
 בְּפִנְיָא – וראה שהזמין אשה לדין לשעת הערב, ולא באה,
 וּבְצִפְרָא – ולמחר בבוקר מיד בְּתִיב עֲלֶיהָ פְּתִיחָא כתבו עליה שטר
 נידוי. אִמְרַי לִיָּה רַב אִסִּי לְרַב כְּהֵנָּה, לֹא סָבֵר לָהּ מֵר – האם כבודו
 אינו סובר לְהָא דְּאִמְרַי רַב חֲפְזָא – את הדין שאמר רב חסדא,
 קוֹבְעִין זְמָן שֵׁנִי וְחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי וְרַק לֵאחֲרָה מִכֵּן כּוֹתְבִין נִידוּי, אִמְרַי לִיָּה
 רַב כְּהֵנָּה, הֵנִי מִיָּלִי – דברי רב חסדא נאמרו רק בְּנִבְרָא דְּאִנִּים –
 באיש שטרוד בעסקיו וְלִיתִיהּ בְּתָמָא – ולפעמים גם אינו בעיר,
 ולכן נותנין לו זמן עד שישבו לעיר ויתפנה מעסקיו, אֶבֶל אִיתָא
 – אשה כיוֹן דְּאִיתָהּ בְּתָמָא – שנמצאת היא בעיר שהרי אין דרכה
 לצאת כאיש, וְלֹא אִתָּא – ובכל זאת אינה מגיעה לבית דין, הרי
 מוֹדְדָת הִיא בְּבֵית דִּין, וראוי לנדותה על כך מיד.

הגמרא מבארת באילו זמנים אין ראוי לזמן בהם אדם לדין: אִמְרַי
 רַב יְהוֹדָה, לֹא יִהְיֶינָּה זְמָנָא – אין מזמנין אדם לבוא לדין בבית דין
 לֹא בְּיוֹמֵי – ימי חודש ניסן, וְלֹא בְּיוֹמֵי – ימי חודש תשרי, לפי
 שאנשים טרודים בזמנים אלו, שהרי הן זמני קציר ובציר. וכן אין
 מזמנין אדם לדין לֹא בְּמַעְלֵי יוֹמָא מְבָא – בערבי ימים טובים, וְלֹא

שנינו במשנה במסכת נדרים (כו): לענין נדרי אונסין שאינם חלין,
 נדרין – מותר לאדם שמחזיק ברשותו פירות לידור נדר ולומר
 לה' ה' – בני אדם שרוצחים את מי שאינו נותן להם את ממנו,
 ול' ח' – ולגולנים אע"פ שאינם רוצים נפשות, ול' מ' – ולגובי
 המכס, ש' ה' – תרומה – שהפירות שברשותו הן של תרומה או
 ש' ה' – של בית מלך, ועל ידי זה לא יטלוה ממנו. ומותר לו לידור
 נדר ולומר להם שאם הם אינם של תרומה או של בית המלך הרי
 הוא אוסר על עצמו את כל הפירות שבעולם, ואף על פי ש' ה' –
 של תרומה ואף על פי ש' ה' – של מלך אינו נאסר בכך בכל פירות
 שבעולם, כיון שחשב בשעה שנדר שאוסר עליו לזמן מסויים
 בלבד כגון ליום אחד, או שחושב שאר תנאים אחרים כדי שהנדר
 לא יחול, ועל משנה זו הוא ששאלו, ול' מ' – וכי מותר לידור
 נדרי אונסים כדי להבריח את המכס, וה' מ' – ש' ה' –
 ד' מ' – ד' מ' – ואם כן אסור לגזול את המוכס שגובה את המכס
 על פי דין המלכות. ועל זה הוא שאמר רבי ה' מ' – ד' מ' –
 ש' מ' – שמשנה זו מדברת ב' מ' – ש' מ' – אלא נוטל מכל
 אחד לפי רצונו, וכיון שאין זה דין המלכות מותר להבריח ממנו
 המכס. ד' – בבית מדרשו של רבי י' מ' – שהמשנה מדברת
 ב' מ' – ה' מ' – שלא במצוות המלך, ואין זה דינא ומלכותא.
 תירוצ' נוסף על קושיא הגמרא מדינו של שמואל שאמר 'דינא'
 דמלכותא דינא:
 ר' א' – לעולם יש להעמיד את המשנה במוכס שעומד על
 ידי המלך, ובמוכס שיש לו קצבה, ומכל מקום מותר להבריח ממנו
 את המכס משום שמדובר ב' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 גביית המכס ולא מוכס ישראל, ואף על פי שדינא דמלכותא דינא
 וגובה הוא את המכס כדן, מכל מקום גזל הגוי הוא, וגזל הגוי
 מותר באופן שאינו מבין שהטעו אותו ואין בכך חילול השם,
 ד' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 א' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 ד' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 לזכור גם בדני ישראל וגם בדניי הגויים, מכל מקום ב' מ' – ש' מ' –
 ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 הישראל, ד' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 שהטעו אותו, ויתחלל שם שמים על ידי כך. הרי שגזל הגוי מותר.
 הגמרא מבררת את שיתת רבי עקיבא בענין גזל הגוי:
 מדברית הגמרא, ו' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 מדברית שרק מפני קידוש השם אסור לבוא עליו בעקיפין, ה' מ' –
 אבל ל' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 ד' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 ל' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 לענין עבד עברי הנמכר לגוי א' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 שהוא נמכר לגוי יש למהר לגאלו מיד הגוי,

הסוגיא שלפנינו עוסקת בבירור התוקף שיש לדיני המלכות
 כשאינם על פי דין תורה, וסבורה הגמרא להביא ממשנתנו ראייה
 לנידון זה: שנינו במשנה שאין לפרוט מתיבת המוכסין. תמחה
 הגמרא: ו' מ' – וכי מדוע הם בחזקת גולנים, וה' מ' – ש' מ' –
 'דינא דמלכותא דינא' – דין שהמלכות קובעת אף שאינו על פי דין
 תורה, מכל מקום חשוב הוא כדן ועליו לקיימו, ואם כן כיון
 שהמלכות קבעה ליטול מכס אין המוכס שקנה את זכות גביית
 המכס מהמלך נחשב גזלן. מתרצת הגמרא: א' מ' – ש' מ' –
 ב' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 שהמלך נתן לו רשות לגבות מכס כפי רצונו ולא קצב לו כמה
 ליטול, שבדין כזה שאינו לטובת אנשי המדינה אין דינו דין ומשום
 כך גזל הוא. תירוצ' נוסף: ד' – בבית מדרשו של רבי י' מ' –
 תירצו, שמשנתנו מדברת ב' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 ולכן המעות שנוטל גזל הן.
 א' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 לא על משנתנו אלא על משנה אחרת: שנינו במשנה במסכת
 כלאים (פ"ט מ"ב) לענין איסור לבישת בגד שעטנו, לא ילבש אדם
 בגד העשוי ב' מ' – מצמר ופשתן יהיו א' מ' – אם אינו לובשו
 לשם הנאותו מהלבוש אלא לובשו על ג' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 שאינו נהנה מהבגד. ואפילו אם אינו עושה זאת אלא רק בכדי
 לה' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 בהא אלא רק על סחורה שבידו, מכל מקום אסור. ואמרו על
 משנה זו, מ' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 בברייתא, אסור ללבוש בגד כלאים גם בשביל לה' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 ר' ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 בשביל לה' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 האוסרת ללבוש בגד כלאים אף בכדי להבריח את המכס היא
 כדעת תנא קמא ולא כדעת רבי עקיבא. ועל כך הקשו, ב' מ' – ש' מ' –
 עיקר מחלוקתם לענין ב' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 נחלקו, ד' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 נאמרו דלא אם מתכוין לעשות את מעשה האיסור, אבל ד' מ' – ש' מ' –
 ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 כיון שאינו מתכוין ליהנות מהכלאים. ו' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 שאפילו ד' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 מהכלאים אסור. א' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 הדבר, וה' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 ואם כן אסור לגזול את המוכס הנוטל מכס על פי דין המלכות,
 ומהמשנה הנוטל אסור לבישת כלאים אין אסור בש' מ' – ש' מ' –
 הברחת המכס. ועל כך אמר ר' ה' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 משנה זו מדברת ב' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 רצונו, וכיון שאין זה דין המלכות מותר להבריח ממנו את המכס.
 ד' – בבית מדרשו של רבי י' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 ה' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' – ש' מ' –
 ויש ששנו את תירוצי האמוראים שהזכרו
 על משנה שלישית:

בבא קמא דף קיג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קעא

ונתן לו רק שלשה זוחים.
הגמרא מביאה מעשים בעניינים אלו: רב כהנא וכן מבוית – קנה
מגוי מאה ועשרים חביות – חביות בחזקת שהם מאה, וגם אמר ליה
חד וזו – הפחית לו וזו אחד מהסכום שהיה צריך לשלם לו. אמר
ליה – הגוי לרב כהנא, חיי העלף קא סמיכנא – ראה שעליך אני
סומך ואיני מונה את החביות כלל, ועל כן טעה במנינם.
רבינא וכן דיקלא – קנה דקח חצי מהענפים, אמר ליה רבינא לשמעיה –
לחוטכו, ושכל אחד קח חצי מהענפים, אמר ליה רבינא לשמעיה –
לשמשו, קדם – מהר והקדם את הגוי ואייתי מעיקר – והבא לי את
הענפים שמצד שורש הדקל ששם הם עבים יותר, והגוי לא ישים
לב, משום דכוותי מנינא נדע – הגוי אינו בודק אלא את מנין
הענפים ולא את עובייהם.
רב אשי הוה קאזיל פאזרחא – היה מהלך בדרך, הוא – ראה שישב
דנפנא בפרידיסא – זמורות של גפן בפרדס, ותלי בה קרטופי דעניני
– ואשכולות של ענבים תלויים בהם. אמר ליה לשמעיה – לשמשו,
זיל חיי – לך ובדוק, אי דכוותי נניהו – אם של גוי הם, אייתי – הבא
לי מהם, אי דישראל נניהו, לא אייתי – אל תביא לי. שמעיה הוה בותי
בעל הגפנים דהוה תיב – שהיה יושב בפרידיסא, את דברי רב אשי,
אמר ליה, דכוותי שיי – וכי אם הם של גוי מותר לטול מהם. אמר
ליה רב אשי, בותי שקיל דמי – נוטל כסף עבורם ואינו נותן בחינם,
ולכן אקח ממנו, ואילו ישראלי לא שקיל דמי – לא יתרחצ לקבל
מעות עבורם.
הגמרא חוזרת לעיקר דינו של שמואל שהובא לעיל (קיג). דדינא
דמלכותא דינא: גופא, אמר שמואל, דינא דמלכותא – דין המלכות
דינא – דין הוא, ואין בכך משום גזל. אמר רבא, תדע שכן הדין,
דקמלי דיקלי – שהרי מחוק המלכות חותכים דקלים ועצים אף
שבעליהם הישראלים אינם מסכימים, ונשרי גישרי – ועושים
מעצים אלו גשרים, ועברין עליהו – ועוברים אנו עליהם, ואם לא
היה דינא דמלכותא דינא היה אסור זאת לנו. אמר ליה אביי,
ודלקא דמי שזאנו משתמשים בגשרים משום דאייראוי להו מינייהו
קריהו – שהבעלים נתיאשו מלקבלם חזרה. אמר ליה רבא לאביי,
אי לא משום דינא דמלכותא דינא, תיבי מייראש – איך יועיל היאוש,
הלא אין כאן שינוי רשות, שלא נכנס לרשות אדם אחר אלא
רשות הרבים הוא, ואף שינוי השם אין בהם, משום שעדיין
נקראים הם חתיכות עץ כבתחילה, ויאוש לחוד אינו קונה.
מקשה הגמרא: עדיין קשה, והא לא קא עבדי דמלכא – הרי
אותם עבדים אינם עושים כפי שהמלך אמר להם, דמלכא אמר וילו
וקטלו מכל באני – שהמלך אמר להם לכו וחיתכו עצים מכל בקעה
ובקעה בשדה, ואניהו – והם מפני שאינם רוצים לטרוח כל כך, אילו
וקטלו מחד באנא – הולכים הם וחותרים הכל מבקעה אחת, וכיון
שאין זה כציווי המלך הרי זה גזל. מתרצת הגמרא: שלוחא דמלכא
במלכא – שלוחו המלך יכולים הם להתנהג כמלך, ולא כרח –
ואינם צריכים לטרוח, ואניהו, בני הבקעה, אפסיד אנפשיהו – הם
מפסידים לעצמם, דאיבעי להו דאניקוט מבוליה באני – שהיה להם
לתבוע משאר בני הבקעות האחרות וימשקל דמי – ולקחת מהם
מעות כפי העצים שהיו צריכים לגבות מהם ופרעו עבורם.
דינים נוספים בעניינים אלו: אמר רבא, שליח המלך שבא לגבות
מס מתבואה שהוציאה הארץ, והגיע לשדה שותפין שחלק
מהשותפין לקחו כבר את חלקם, מאן דמשפתב בבי דרי – מי
שנשאר לו חלקו בבית הגרנות, פרע מנהא דמלכא – הרי הוא פורע
מחלקו את מס המלך עבור כולם, ואם הגבאי שגובה את המס הוא
ישראל אינו עובר על גזל, כי כך הוא דין המלכות, אלא שעל
שאר השותפים ליתן לו את מה שפרע עבורם. והני מילי בשותפא
בקרע, אכל אריסא שעובד בשדה ומקבל חלק בתבואה, אם בעל
השדה כבר לקח חלקו ולא נשאר שם רק חלקו של האריס, אין
גבאי המלך יכול לטול ממנו גם את חלקו של בעל השדה,
דאריסותיה הוא דקא מפיק – משום שאריס אין לו חלק בגוף
השדה, אלא מקבל חלק מהתבואה תמורת עבודתו בשדה, ובוה
אין דין המלכות לגבות ממנו גם את החלק של בעל השדה, ואם
גבה ממנו הרי זה גזל.

אך שלא ימשכו ויצא בלא כסף, אלא 'אחלה תהיה לו', כלומר
בכסף. יכול יגלוס עליו – שמא יניח את הגוי לכפול עליו דמים
ולתובעו מה שלא נתן, תלמוד לומר 'והשכב עם קנהו', כלומר ידקדק
עם קנהו ליתן לו רק כפי המגיע לו. הרי שדעת רבי עקיבא שגול
גוי אסור מן התורה, ולא רק היכן שיש חשש של חילול השם.
מתרצת הגמרא: אמר רב יוסף, לא קשיא, הא שהתיר רבי עקיבא
מדובר בקנעני – גוי גמור, והא שדרש לאסור מדובר בגוי תושב.
מקשה הגמרא: אמר ליה אביי לרב יוסף, הא תרנייהו – הרי שניהם,
גם גוי גמור וגם גוי תושב גבי תרנייהו – כתובים יחד בפסוק זה,
שכך דרשו חכמים על הנאמר שם בפרשה (ויקרא כה מז-נ), בא
וראה כמה קשה אבקה של שביעית, אדם הנושא והנותן בפירות
שביעית, יורד מנסיו ונצרך למכור עצמו לישראל אחר, שנאמר
(שם פסוק לט) 'וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך', ולא רק שנמכר לך,
אלא לאחר מכן נמכר אף לגוי, שנאמר (שם פסוק מז) 'ונמכר לגוי',
ולא לגוי צדק, אלא לגוי תושב, שעדיין גוי הוא, אלא שקיבל עליו
שלא לעבוד עבודה זרה, שנאמר (שם) 'לגוי תושב', ולא די בזה
אלא נמכר אחר כך לגוי, שנאמר (שם) 'משפחת גוי', ודרשו שזה
העובד בוכבים, כשהוא אומר (שם) 'או לעקר' זה הנמכר לעבודת
בוכבים עצמה, שלבסוף יורד כל כך עד שנמכר להיות משרת
לעבודת כוכבים. ונאמר שם 'והישב עם קנהו', הרי שאף גזל הגוי
אסור ולא רק גזל גר תושב.
רבא מיישב את הסתירה שבדברי רבי עקיבא באופן אחר: אלא
אמר רבא, לא קשיא, כאן שאסר להוציא עבד עברי הנמכר לגוי
בלא כסף, בגיזלו – שהרי הוא גזל אותו, ואסור, וקאן שהתיר
להבריה המכס, מדובר בהפקעת הלוואתו ומותר. מקשה הגמרא:
אמר ליה אביי לרבא, הלא להוציא עבד עברי מהגוי הפקעת
הלוואתו הוא ולא גזילה, שהרי זה כאילו הגוי הלווה מעות לישראל
על מנת שיעבדהו, וכשיצא בלא מעות הפקיע חובו שלא לשלם
לו את המעות שהלווה. מתרצת הגמרא: רבא תירץ כן לשמעיה
לשטתה, דאמר רבא (קידושין טז), עבד עברי, גופו קנוי לאדונו,
ואין זה רק ממלוה מעות תמורת עבודתו, ואם כן כשיצא מאדונו
בלא כסף הרי זה גזילו ממש.
עוד בדיני ממונות הגוי: אמר רב ביבי בר גידל אמר רבי שמעון
הסריא, גזל קנעני אסור, אבל אבידתו מותרת למוצאה ואינו צריך
להשיבה לו. מבארת הגמרא: גיזיל אסור, כדאמר רב הונא, מנין
לגזל קנעני שהוא אסור, שנאמר (דברים ז טז) 'ואכלת את כל
העצים אשר ה' אלהיך נתן לך', ומשמע שאימתי הותרה לך התורה
לאכול את ממון הגוים, דוקא בזמן שהן מסורים בידך שנתנם ה'
לך, ולא בזמן שאינם מסורין בידך. ואבידתו מותרת, כדאמר רב חמא
בר גוריא, אמר רב, מנין לאבידת קנעני שהיא מותרת, שנאמר גבי
מצוות השבת אבידה (דברים כב ג), 'וכן תעשה לכל אבידת אחיך
אשר תאבד ממנו ומצאתה', 'לאחיד' אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר
לקנעני. שואלת הגמרא: ואימא הני מילי תיבא דלא אתי לידה –
דווקא היכן היכן הגיעה האבידה לידי ישראל המוצאה, דלא
מתיב לאחידהו בתרה – שאינו חייב לחזר אחריה ולהשיבה
לבעליה, אבל תיבא דאתי לידה – אם כבר באה האבידה לידו,
אימא ליתדרה – שמא נאמר שמחוייב הוא בהשבתה. משיבה
הגמרא: אמר רבינא, נאמר בפסוק 'ומצאתה', דאתאי לידה –
שהגיע כבר לידו משמע, וגם בזה נמנעט גוי שאין צורך להשיב
לו. אמנם לא בכל אופן התורה אבידת גוי: תניא, רבי פנחס בן יאיר
אמר, במקום שיש חילול השם אם לא ישיב, אפילו אבידתו אסור,
אלא חייב להשיבה לו.
עוד המותר בגוי: אמר שמואל, מעותו של גוי מותרת, שאם היה
חייב כסף לישראל וטעה ונתן לו יותר מחיובו, אין צריך להודיעו
שטעה, שהרי אין בכך חילול השם. כי הא – וכמעשה שהיה,
דשמואל וכן מבוית לקנא דדקא – ששמואל קנה מגוי מזרק של
זהב כמר דפרוץא – בחזקת שהוא של נחשת, שכך היה הגוי סבור
ולכן מכרו בפרע וזו כשווי מזרק של נחושת, ולא אמר לו שמואל
דבר, ועוד טעות הטעהו דאכלע ליה חד וזו – שהבליע לו וזו אחד

1 וְאָמַר רָבָא, פֶּר מָתָא אֲפֵר מָתָא מִיעָבְט – רשאי גבאי המיסים של
2 המלך למשכן בן עיר עבור בן עיר חבירו שלא שילם את מיסיו,
3 אף שהוא עצמו כבר פרע את חובותיו, שכך הוא דין המלכות. וְהָנִי
4 מִיָּלִי בְּמַס דְּבִרְלָא אֲרַעָא – של פירות הקרקע וְכִרְנָא – ומס המוטל
5 על כל ראש וראש דְּהָאִי שְׁתָּא – של שנה זו, אֲכָל בְּמִיסִים דְּשְׁתָּא
6 דְּחָלִיף – של שנה שעברה, הוֹאִיל וְאִפִּיִים מְלָכָא – כיון שהגבאי פרע
7 למלך בסוף השנה את כל הסך המגיע למלכות מכל אנשי
8 המדינה, ומעתה המס שעדיין לא שילמו שלו הוא, חָלִיף – עברה
9 שנתם ואין בכוחו למשכן עבורם מאחד על חבירו.
10 וְאָמַר רָבָא, הָנִי – אותם גויים דְּדִיִּירֵי דְּרִי – שמעמידים הם את
11 בהמותיהם לזיבול שדות, אם הם פְּתוּךְ הַתְּחוּם של עיר שיהודים
12 גרים בה, אָסוּר לִיקַח מֶהֶן בַּהֲמָה. מַאי טַעְמָא, מִשּׁוּם שִׁישׁ לַחוּשׁ
13 דְּמַעְרָבָא חֵיוֹתָא דְּמָתָא – שנתערבה בהמה של יהודים מהעיר
14 בַּהֲדִיָּהּ – בין הבהמות של הגויים, והרי זה גזל. אבל אם הם מִחוּץ

15 לַתְּחוּם העיר, מוֹתֵר לִיקַח מֶהֶם, שאין לחוש שמא בהמות העיר
16 נתרחקו עד חוץ לתחום. אָמַר רַבִּינָא, אִם הָיוּ בְּעָלִים יִשְׂרָאֵלִים
17 מְרֻדָּפִים אַחֲרֵיהֶם, אחרי הגויים שמעמידים הבהמות לזיבול,
18 ואומרים שנתערבו להם בהמות שם, אֲפִילוּ חוּץ לַתְּחוּם אָסוּר לִיקַח
19 מהן, לפי שרגלים לדבר שאכן נתערבה בהמת ישראל שם.
20 מְכַרְיוֹ רָבָא, וְאִיתִימָא – ויש אומרים רַב הוֹנָא, דְּסִלְקִין לְעִילָא – בין
21 אלו שעולים מבבל לארץ ישראל, וְדִנְחִתִּין לְתַתָּא – ובין אלו
22 שיורדים מארץ ישראל לבבל, הוּוּ בְּקִיאִין בְּדִין זֶה, הָאִי פֶּר יִשְׂרָאֵל
23 – אותו בן ישראל דִּידַע סְהֻדוּתָא לְבוֹתֵי – שיודע הוא עדות לטובת
24 גוי, וְלֹא תִבְעֻ מִיָּנִיהַ לַהֲעִיד לוֹ, וְאִזְל וְאִסְחִיד לִיהַ בְּדִינֵי דְּבוֹתֵי עַל
25 יִשְׂרָאֵל חֲבֵרִיהַ – והלך והעיד על ישראל חבירו במקום שדנים בדיני
26 גויים, מְשַׁמְתִּינָן לִיהַ – מנדין אותו על כך. מַאי טַעְמָא, מִשּׁוּם דְּאִינְהוּ
27 מְפַקֵּי מְמוֹנָא – שהגויים מוציאים ממון